

ності Словаччини тощо»⁸³. Втім, вона залишила свій слід в історії боротьби українського народу за незалежність й національну державність і повинна бути вписана у новітню історію України яскравими сторінками. Не менш важливими для сучасного процесу державотворення в нашій незалежній Українській державі є й уроки Карпатської України, зокрема той незаперечний факт, що лише разом з усім народом України в єдиній незалежній демократичній державі, покладаючись лише на власні сили, відкриваються справжні можливості для повноцінного й щасливого життя закарпатців, як і мешканців інших регіонів України.

Події 1938–1939 рр. у Карпатській Україні – не лише яскрава героїчна сторінка в історії цього самобутнього українського краю. Вони мали велике значення і для розвитку національної самосвідомості всього українського народу. Незважаючи на короточасність свого існування, Карпатська Україна перебувала в центрі уваги української діаспори в світі та багатьох європейських держав, прогресивні сили яких співчували національно-визвольній боротьбі закарпатських українців і засудили вторгнення угорських військ до краю як попрання прав українського народу на самостійне державне життя. Виникнення Карпатської України як держави також зайвий раз продемонструвало перед усім світом, що Закарпаття – українська земля, де живуть українці, які бажають мати свою соборну державність разом зі своїми кровними братами на інших українських землях.

Примітки до розділу 10

1 Див.: Історія Центрально-Східної Європи: Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Леоніда Зашкільняка. – Л., 2001. – С.388–390.

2 Гренвилл Дж. История XX века. Люди. События. Факты / Пер. с англ. О.Суворова. – М., 1999. – С.134.

3 Див., напр.: Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920 / Передм. І.Кедрина. – Нью-Йорк, 1970. – XII. – 228 с.

4 Віднянський С. Перша світова війна як найбільша криза європейської цивілізації (до 90-річчя початку Великої війни) // Іст. жур. – 2004. – №9. – С.7–15.

5 Український вибір: політичні системи XX століття і пошук власної моделі суспільного розвитку. – К., 2007. – С.331.

6 Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M. Historia ustroju i prawa polskiego. – Warszawa, 1993. – S.462–463.

7 Там само. – С.463.

8 Там само. – С.472.

9 Історія Центрально-Східної Європи. – С.418.

- 10 Чехия и Словакия в XX веке: очерки истории. — М., 2005. — Кн.1. — С.105.
- 11 Див.: Історія Центрально-Східної Європи. — С.419-420.
- 12 Там само. — С.430-431.
- 13 Див.: Курило В.М. У боротьбі за визволення. Революційно-визвольний рух на Буковині у 1922—1940 роках. — Л., 1977. — С.48; Український вибір: політичні системи XX століття і пошук власної моделі суспільного розвитку. — С.344.
- 14 Див.: Буковина, її минуле і сучасне. — Детройт; Париж, 1956. — С.330-342; Буковина: історичний нарис. — Чернівці, 1998. — С.244; Буковина 1918—1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (Матеріали і документи). — Чернівці, 2005. — С.66-67.
- 15 Див.: Україна: політична історія. XX — початок XXI ст. — К., 2007. — С.331.
- 16 Див.: Бенеш Э. Речь о подкарпатурской проблеме. — Ужгород, 1934.
- 17 Див.: Віднянський С. Закарпаття у складі Чехо-Словацької Республіки: переломний етап у національно-культурному й етнополітичному розвитку русинів-українців // Культура українських Карпат: традиції і сучасність. Мат. міжнар. наук. конф. (Ужгород, 1-4 вересня 1993 р.). — Ужгород, 1994. — С.138.
- 18 Vidnanskij S. Zakarpatsko ako sucast CSR: problemy narodno-kulturnej obnovy a statnosti v r. 1919-1938 // Slovensko v politickom systeme Ceskoslovenska (Materialy z vedeckeho sympozia) Casta 11.-13 novembra 1991. — Bratislava, 1992. — S.210.
- 19 Про це див.: Політична історія України. XX століття: У 6 т. — К., 2003. — Т.5: Українці за межами УРСР (1918—1940). — С.623-635.
- 20 Див.: Худанич В.І. Міжвоєнний період в історії Закарпаття // Українські Карпати: Мат. міжнар. наук. конф. — Ужгород, 1993. — С.539; Нариси історії Закарпаття. — Ужгород, 1995. — Том II (1918—1945). — С.181; Токар М. Політичні партії Закарпаття в умовах багатопартійності (1919—1939). — Ужгород, 2006. — С.318-323.
- 21 История городов и сел Украинской ССР. Закарпатская область. — К., 1982. — С.49-51.
- 22 Нариси історії Закарпаття. — С.135; Токар М.Ю. Становлення проукраїнських політичних партій Закарпаття та їх розвиток у 1920-1924 роках // Carpatica — Карпатика. — Ужгород, 2001. — Вип.10. — С.45.
- 23 Статут и програма Руськой Хлеборобьской (Земледелььской) Партии. — Ужгород, 1920. — С.4-14.
- 24 Росоха С. Сойм Карпатської України (в 10-ліття проголошення самостійності). — Л., 1991. — С.21-22.
- 25 Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами (Матеріали до історії суспільно-політичних відносин). — Ужгород, 1993. — С.20-26.
- 26 Державно-правовий статус Закарпаття у складі Чехословаччини у 1919—1945 роках: Мат. наук. конф. — Ужгород, 1997. — С.27.
- 27 Нариси історії Закарпаття. — С.191-193.

- 28 Див.: Мишанич О. Від підкарпатських русинів до закарпатських українців: Історико-літературний нарис. — Ужгород, 1991. — С.31.
- 29 Історія Центрально-Східної Європи. — С.424.
- 30 Там само.
- 31 Див.: Пашуто В. Т. Русские историки-эмигранты в Европе. — М., 1992. — С.24; История СССР. — 1971. — №1. — С.151-154; Славяноведение. — 1993. — №4. — С.28-38; Slovansky prehled. — 1991. — №4. — S.273-286.
- 32 Див.: Пашуто В.Т. Вказ. праця. — С.24.
- 33 Ceskoslovenka pomoc ruske a ukrajinske emigraci. — Praha, 1936. — S.3.
- 34 Masaryk T. G. Cesta demokracie. Soubor projevu za republiky. Sv. druhý. 1921–1923. — Praha, 1934. — S.56-57.
- 35 Див.: Сладек З. Русская эмиграция в Чехословакии: развитие «русской акции» // Славяноведение. — 1993. — №4. — С.31.
- 36 Див.: Віднянський С.В. Політика чехословацького уряду щодо української еміграції в міжвоєнний період // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. — К., 1993. — Вип.3. — С.39-40.
- 37 Див.: Советское славяноведение. — 1991. — №6. — С.29; Славяноведение. — 1993. — №4. — С.36-37.
- 38 Ceskoslovenska pomoc ruske a ukrajinske emigraci. — S.5.
- 39 Советское славяноведение. — 1991. — №6. — С.26; Вопросы истории. — 1990. — №11. — С.19; Енциклопедія українознавства. — Т.9. — С.3356; Т.10. — С.3741; Нова Україна (Прага). — 1922. — №1. — С.17.
- 40 Три роки праці Українського Громадського Комітету в ЧСР. 7/ VII. 1921 — 7/VII. 1924. — Прага, 1924. — С.3-4; Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. — Прага, 1942. — Ч.1. — С.53-70; Субтельний О. Україна. Історія. — К., 1991. — С.475.
- 41 Три роки праці Українського Громадського Комітету в ЧСР. — С.11-14.
- 42 З епістолярної спадщини Д.І.Дорошенка: Листи Д.І.Дорошенка до М.М.Грінченко 1923–1926 рр. / Публ. Ю.Пінчука, Л.Гриневич // Дорошенко Д.І. Огляд української історіографії / Упорядкув. та нарис Ю.Пінчука, Л.Гриневич. — К., 1996. — С.227.
- 43 Див.: Віднянський С.В. Українське питання в міжвоєнній Чехословаччині: Автореф. дис. ... д-ра іст. наук. 07.00.02 — Всесвітня історія / Ін-т історії України НАН України. — К., 1997.
- 44 Ceskoslovenska pomoc ruske a ukrajinske emigraci. — S.22.
- 45 Маруняк В. Видавнича діяльність української еміграції в європейських країнах в 1900–1975 рр. // Календар-альманах «Нового шляху» на 1988 р. — Торонто. — С.155.
- 46 Mędrzecki W. Ukraińcy // Encyklopedia Historii Drugiej Rzeczypospolitej. — Warszawa, 1999. — S. 471.
- 47 Див., напр.: Mikulicz S. Prometeizm w polityce II Rzeczypospolitej. — Warszawa, 1971. — ss. 327; Bączkowski W. Prometeizm na tle epoki: Wybrane fragmenty z historii ruchu // Niepodległość: Czasopismo poświęcone najnowszemu

dziejom Polski / In-t J. Piłsudskiego. — Nowy Jork; Londyn, 1984. — Т. XVII. — S.28-54; та ін.

48 Комар В.Л. «Українське питання» в політиці урядів Польщі (1926–1939 рр.) // Укр. іст. журн. — 2001. — №5. — С.121.

49 Там само. — С.122.

50 Giertych J. O program polityki kresowej. — Warszawa, 1932. — S. 118.

51 Комар В. Л. «Українське питання» в політиці урядів Польщі (1926–1939 рр.). — С.124.

52 Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. — Л., 2002. — С.481-482.

53 Комар В.Л. «Українське питання» в політиці урядів Польщі (1926–1939 рр.). — С.126.

54 Там само.

55 Див., напр.: Рубльов О. Советські пенсії західноукраїнським інтелектуалам, 1920-ті — початок 1930-х рр.: Timeo danaos...? // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. праць / Ін-т історії України НАН України; Відп. ред. С.Кульчицький. — К., 2003. — Вип. 8. — С.161-176; та ін.

56 Див.: Науменко К. Генеральне консульство СРСР у Львові // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. — Львів, 2000. — Вип.7: Зб. на пошану проф. Ю.Сливки. — С.387-403; Rublow O. Konsulat ZSRR we Lwowie w latach 1927–1939: przedstawicielstwo dyplomatyczne, łącznik między dwiema Ukrainami czy bolszewicka ekspozytura? // Studia Polsko-Ukraińskie / Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu. — Przemyśl, 2006. — Tom 1. — S.191-224.

57 Мілена Рудницька: Статті. Листи. Документи / Упоряд. М.Дядюк; Відп. ред. М.Богачевська-Хомяк. — Л., 1998. — 844 с., іл.

58 Див., напр.: Шаповал Ю.Г. «Діло» (1880–1939 рр.): Поступ української суспільної думки. — Л., 1999. — 384 с.

59 Докладніше див.: Mędrzecki W. Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna w Drugiej Rzeczypospolitej // Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze / Pod red. S.Kozaka. — Warszawa, 1996. — Т.3: Spotkania polsko-ukraińskie. Studia Ucrainica. — S.220-234.

60 Див., напр.: За правильное освещение истории Коммунистической партии Западной Украины // Коммунист (Москва). — 1963. — №10. — С.37-47; Панчук М.І. Боротьба КПЗУ за ідейне й організаційне зміцнення партійних лав і посилення впливу на маси. — К., 1982. — 198 с.; Szyr E. Okoliczności rozwiązania KPP // Nowe drogi (Warszawa). — 1987. — №7. — S.88-104; Борці за возз'єднання: Біогр. довід. / Редкол.: Ю.Ю.Сливка (кер.) та ін.; Упоряд. Ю.Ю.Сливка. — Л., 1989. — 359 с.; Панчук М.І. «Білі плями» героїчного літопису: Із історії Комуністичної партії Західної України. — К., 1989. — 129 с.; та ін.

61 Див., напр.: Конгрес Українських Націоналістів 1929 р.: Документи і матеріали / Упоряд. В.Муравський; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В.Стефаника; Центр досліджень визвольного руху. — Л., 2006. — 420 с.; іл.

62 Термін «український інтегральний націоналізм» укорінився у науковому обігу з легкої руки американського історика Дж.Армстронга завдяки його

відомій праці «Український націоналізм. 1939–1945» (вид. 1955-го, 1963-го, 1987 р.). Натомість особисто Д.Донцов називав націоналізм «чинним», а діячі ОУН — «організованим», «революційним» тощо.

63 Див., напр.: Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. Т.І (1920–1939) / За ред. С.Ленкавського. — Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк, 1968. — С.389–398; Варшавський акт обвинувачення Степана Бандери та товаришів / Упоряд. М.Посівнич. — Л., 2005. — 200 с.

64 Докладніше див., напр.: Stępień S. W kręgu badań nad społeczeństwem II Rzeczypospolitej: Społeczność ukraińska // *Przemyskie Zapiski Historyczne*. — 1987. — Т.4–5. — С.137–174; Stępień S. Kształtowanie się warstwy inteligenckiej w warunkach braku własnego państwa: Ukraińska inteligencja w Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939 // *Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych / Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, widział historii i nauk społecznych; Instytut historii PAN; Red. W.Мędrzecki, J.Kochanowicz*. — Poznań — Warszawa, 2006. — Т.LXVI. — За рік 2006. — С.111–135.

65 Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. — Прага, 1942. — Ч.1. — С.33.

66 Колянчук О. Українська військова еміграція у Польщі (1920–1939). — Л., 2000. — С.192.

67 Див.: Bruski J.J. Petlurowcy: Centrum Państwowe Ukraińskiej Republiki Ludowej na wychodźstwie (1919–1924). — Kraków, 2000. — С.579; Wyd.2. — Kraków, 2004. — С.600.

68 Колянчук О. Українська військова еміграція у Польщі (1920–1939). — С.55–136; Його ж. Увічнення нескорених: Українські військові меморіали 20–30-х рр. XX ст. у Польщі. — Л., 2003. — 246 с.

69 Петлюра С. Статті. Листи. Документи. — К., 1999. — Т.III. — С.419.

70 Колянчук О. Українська військова еміграція у Польщі (1920–1939). — С.197–198.

71 Див.: Шанковський Л. Нарис української воєнної історіографії: III. Українська воєнно-історична наука в періоді між двома війнами (1921–1939) // *Укр. історик*. — 1971. — №3/4 (31/32). — С.77–89.

72 Див.: Wiszka E. Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939. — Toruń, 2005. — С.752.

73 Магочій П.Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948). — Ужгород, 1994. — С.136.

74 Див.: Болдижар М. Вказ. праця. — С.79.

75 Див.: Уряди України у XX ст. Науково-документальне видання. — К., 2001. — С.277–279.

76 Нова свобода. — 1938. — 27 жовтня.

77 Див.: Болдижар М. Вказ. праця. — С.100–104.

78 Белень М. Карпатська Україна в портретах. — Ужгород, 1998. — С.12–19.

79 Нова свобода. — 1938. — 22 листопада.

80 Див.: Стерчо П. Карпато-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Репринтне видання. — Л., 1994. — С.235–241; Маркусь В. Від народу племені через автономістські праг-

нення до державності й соборності // Культура українських Карпат: традиції і сучасність. — С.22.

81 Вегеш М.М. Карпатська Україна 1938—1939 років у загальноєвропейському історичному контексті: В 2 т. — Ужгород, 1997. — Том II. — С.92.

82 Див.: Росоха С. Вказ. праця.

83 Болдижар М. Вказ. праця. — С.107-108.